

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Omar Khayyam, Cont..

خیام فیلسوف، ریاضیدان، ستاره‌شناس و شاعر و از بزرگترین دانشمندان قرن پنجم است. گرچه جایگاه علمی خیام برتر از جایگاه ادبی او است و لقبش حجه الحق بوده است؛ ولی آوازه وی بیشتر به واسطه نگارش رباعیاتش است که شهرت جهانی دارد. نخستین تصحیح معتبر رباعیات خیام به دست صادق هدایت انجام گرفت. وی از نوجوانی دلبسته خیام بود تدوینی از رباعیات خیام صورت داده بود. بعدها در سال ۱۳۱۳ هجری خورشیدی آن را مفصل‌تر و علمی‌تر و با مقدمه‌ای طولانی با نام *ترانه‌های خیام* به چاپ رسانید. احمد شاملو روایتی از ۱۲۵ رباعی خیام در کتابی به نام *ترانه‌ها* روایت: *احمد شاملو ارائه داده است.*

هرگز دل من ز علم محروم نشد
کم ماند ز اسرار که معلوم نشد

هفتاد و دو سال فکر کردم شب و روز
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

خیام آثار علمی و ادبی بسیاری تألیف کرده است که برخی از آنان عبارت‌اند از:

* رساله فی البراهین علی مسائل الجبر و المقابله به زبان عربی، در باره معادلات درجه سوم * رساله فی شرح ما شکل من مصادرات کتاب اقلیدس در مورد خطوط موازی و نظریه نسبت‌ها. * رساله میزان الحکمه * قسطاس المستقیم * رساله مسائل الحساب، این اثر باقی نمانده است * القول علی اجناس الذی بالاربعه، اثری درباره موسیقی * رساله کون و تکلیف به عربی درباره حکمت خالق در خلق عالم و حکمت تکلیف که خیام آن را در پاسخ پرسش امام ابونصر محمد بن ابراهیم نسوی، یکی از

شاگردان پورسینا، در سال ۴۷۳ (هجری قمری) نوشته است * رساله روضةالقلوب در کلیات وجود * رساله الضیاء العقلی فی موضوع العلم الکلی * رساله الجواب عن ثلاث مسائل؛ ضروره التضاد فی العالم و الجبر و البقا * ترجمه خطبه توحیدیه ابن سینا * رساله‌ای در صحت طرق هندسی برای استخراج جذر و کعب * رساله مشکلات ایجاب * رساله‌ای در طبیعیات * رساله‌ای در بیان زیگ ملکشاهی * رساله نظام الملک در بیان حکومت * رساله لوازم الاکمنه * اشعار عربی خیام که در حدود ۱۹ رباعی آن بدست آمده است * نوروزنامه، از این کتاب دو نسخه خطی باقی مانده است. یکی نسخه لندن و دیگری نسخه برلن * رباعیات خیام به زبان فارسی * عیون الحکمه * رساله معراجیه * رساله در علم کلیات * رساله در تحقیق معنی وجود.

نام‌گذاری‌های بین‌المللی به نام خیام:

* یکی از حفره‌های ماه به افتخار خیام عمر خیام نامیده شده است. * سیارکی در سال ۱۹۸۰ به نام وی نام‌گذاری شد (سیارک ۳۰۹۵) * در تونس هتلی به نام خیام ساخته شده است. * در فرانسه و مصر نوشیدنی‌هایی به نام خیام تولید می‌شود. * رستوران خیام واقع در اتیوپی شهر آدیس آبابا، در مرکز کتابخانه دانشگاه اتیوپی رباعیات خیام به زبان امهری وجود دارد. * در سال ۱۸۹۲ میلادی انجمن عمر خیام در لندن توسط گروهی از دانشمندان و ادیبان و روزنامه داران بنیان‌گذاری شد. این انجمن تا سال ۱۸۹۳ سه مراسم بزرگداشت برای خیام برگزار کرد. همچنین دو عدد بوته گل سرخ بر مزار ادوارد فیتزجرالد مترجم رباعیات عمر خیام قرار داده شد که بر سرلوحه آن این‌طور نوشته شده بود: این بوته گل سرخ در باغ کیو پرونده شده و تخم آن را سیمپسن از مزار عمر خیام در نیشابور آورده است.

خیام در فیلم و داستان:

* فیلم عمر خیام، فیلمی آمریکایی ساخته ۱۹۵۶ * میراث دار: افسانه عمر خیام، فیلمی آمریکایی ساخته سال ۲۰۰۵ * در یکی از رمان‌های ایرانی به نام خیام و آن دروغ دلاویز نوشته هوشنگ معین زاده، روح خیام نقشی محوری دارد. * وی شخصیت اصلی رمان سمرقند نوشته امین معلوف است. *

خیام یکی از شخصیت‌های داستان معصومه شیرازی اثر محمدعلی جمال‌زاده است. * وی یکی از موضوعات بحث میان دو تن از شخصیت‌های رمان گرگ دریا نوشته جک لندن است.

نمونه رباعیات خیام:

برخیز و بیا بتا برای دل ما حل کن به جمال خویشتن مشکل ما
یک کوزه شراب تا به هم نوش کنیم ز آن پیش که کوزه‌ها کنندگان از گل ما

از دی که گذشت هیچ ازو یاد مکن فردا که نیامده ست فریاد مکن
برنامه‌ده و گذشته بنیاد مکن حالی خوش باش و عمر بر باد مکن

گر می نخوری طعنه مزین مستانرا بنیاد مکن تو حيله و دستانرا

تو غره بدان مشو که می می نخوری صد لقمه خوری که می غلام‌ست آنرا

رباعیات خیام از دیرباز به زبانهای خارجی ترجمه شده است و در ادبیات مغرب زمین به ویژه ادبیات انگلیسی بسیار نفوذ یافته است. رباعیات خیام تاکنون به زبانهای انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، اردو، عربی، ایتالیایی، ترکی، روسی، دانمارکی، سوئدی، نروژی، اسپانیایی، پرتغالی، لاتین، چینی، هندی، ارمنی، ژاپنی، یونانی، چک، اسپرانتو، هلندی، مجاری، گالیک، گجراتی، صربی، کاتالان، کردی و ازبکی ترجمه شده است.